

تحلیل سخنرانی‌های حسن روحانی در مجمع عمومی سازمان ملل براساس نظریه کنش-گفتار: ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۸

غلامرضا حداد*



چکیده

سخنرانی‌های رهبران در مجمع عمومی، عصاره کلی‌ترین و کلیدی‌ترین مواضع سیاسی بازیگران عرصه سیاست بین‌الملل است و تحلیل زبان‌شناختی این متون می‌تواند دربردارنده نتایج پژوهشی ارزشمندی باشد. سخنرانی‌های حسن روحانی از سال ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۸ موضوع مطالعه این پژوهش متکی بر نظریه کنش گفتار «جان سرل» است. در پاسخ به این پرسش که الگوی کنش گفتاری سخنرانی‌های روحانی در مجمع عمومی چگونه بوده و چه پیوندی با زمینه‌های متغیر خود داشته است، متن سخنرانی‌های وی ضمن طبقه‌بندی

* (نویسنده مسئول) استادیار گروه اقتصاد سیاسی و سیاست‌گذاری عمومی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران (haddad@atu.ac.ir)

تاریخ تصویب: ۱۳۹۸/۷/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۳/۱۵

پژوهشنامه علوم سیاسی، سال چهاردهم، شماره دوم، بهار ۱۳۹۸، صص ۶۳-۹۸

موضوعی، براساس تفکیک کنش‌های اخباری، تحریکی، التزامی، ایجاد و عاطفی، محاسبه‌ای کمی شده و نتایج در پیوند با بستر و در قالبی مقایسه‌ای تحلیل شده است. نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهند، حجم کنش‌ها به‌ترتیب از کنش‌های اخباری، تحریکی، التزامی، عاطفی، و اعلامی بوده‌اند. هرگاه سخنرانی کوتاه‌تر بوده، کنش‌های التزامی و اعلامی کاهش و کنش‌های عاطفی و تحریکی افزایش یافته است. در موضوعاتی مانند برجام یا انتخابات ریاست‌جمهوری ایران، بیشترین استفاده از کنش‌های اخباری و در موضوعاتی مانند فاجعه منا یا حمله تروریستی اهواز، بیشترین استفاده از کنش‌های تحریکی و عاطفی بوده است. از نظر حجم موضوعات بیشترین سهم متعلق به برجام بوده که از ۲۰۱۷ به بعد با موضوع نقد عملکرد آمریکا جایگزین شده است.

واژگان کلیدی: مجمع عمومی سازمان ملل متحد، حسن روحانی، کنش گفتار، جان سرل، برجام، ایران، ایالات متحده آمریکا

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

زبان، جهان‌های ما و حقایقِ نهفته در هستی آن‌ها را برمی‌سازد. به عبارت دیگر، هستی، خود را با واسطهٔ زبان بر ما می‌گشاید و در نبودِ زبان، نه تنها برقراری ارتباط و به اشتراک‌گذاری دانسته‌ها، بلکه اساساً اندیشیدن و شناخت، ناممکن است. اگرچه پدیدارهای مادی در این جهان نیز با واسطهٔ زبان، مکشوفِ ما قرار می‌گیرند و به تعبیر کانت، ما تنها به باز نمود پدیدارها دسترسی داریم (کانت، ۱۳۷۶: ۱۳۸)، اما نقش زبان در برخورد با پدیدارهای غیرمادی، دوچندان است، زیرا موجودیت این پدیدارها ذاتاً محصول زبان و کاربردهای آن است. به تعبیر *الکساندر ونت*^۱، ما در هستی‌شناسی با انواع طبیعی در مقابل انواع اجتماعی روبه‌رو هستیم (ونت، ۱۳۸۴: ۳۲۷). انواع طبیعی بر واقعیت‌های مادی استوارند؛ واقعیت‌هایی که فارغ از وجود سوژه شناسنده وجود دارند و شناسا با کمک حواس و مشاهده در مورد وجود و ماهیت آن‌ها شناخت پیدا می‌کند، اما انواع اجتماعی بر واقعیت‌های غیرمادی برساخته شده‌اند. واقعیت‌های غیرمادی، موجودیت‌هایی هستند که وجودشان وابسته به اذهان سوژه‌های شناسنده است. آن‌ها وجود دارند، چون در فضای بین‌الذهانی مجموعه‌ای از سوژه‌ها، تصویر و تصور مشترکی از آن‌ها وجود دارد؛ بنابراین، سوژه‌ها با مفروض مشترک، در رفتارهایشان وجود چنین موجودیت‌هایی را بازتولید می‌کنند. واقعیت‌هایی مانند خانواده، دولت، جامعه، و مواردی از این دست، همه از جنس واقعیت‌های غیرمادی هستند و ما با فرض مشترک در مورد وجود آن‌ها، وجودشان را در رفتارمان بازتولید می‌کنیم؛ به‌عنوان مثال، از قواعد روابط اجتماعی خانوادگی پیروی می‌کنیم، برای استفاده

از زور دولتی، مشروعیت قائل شده و آن را می‌پذیریم یا در مورد دیگرانی که در فاصله‌های دوری از ما زندگی می‌کنند، بدون اینکه آن‌ها را بشناسیم، با فرض تعلق به یک جامعه، تعهداتی احساس می‌کنیم.

در این میان، جهان سیاست، یکی از انواع اجتماعی ناب و عرصه‌ای است که جوهری، بر واقعیت‌های غیرمادی استوار است. نهادها، بایدها و نبایدها (قواعد تکوینی و تنظیمی)، و هنجارها و ارزش‌ها جانمایه حیات سیاسی هستند که همه در فضای بین‌الذهانی سوژه‌های اجتماعی برساخته می‌شوند و در نبود ساختارهای معنایی مشترک یا همان فضای بین‌الذهانی مشابه، معنا و اعتبار خود را از دست می‌دهند؛ بنابراین، در شناخت سیاست، ناگزیر از فهم این فضاها و بین‌الذهانی هستیم و این مهم تنها از طریق تحلیل زبانی ممکن خواهد بود. سوژه‌های سیاسی، ساختارهای معنایی‌ای که ذیل آن جهان را تصویر و تصور می‌کنند را با کاربرد زبان بر دیگران می‌کشایند و از این راه تلاش می‌کنند دیگران را نیز به سوژه‌های باورمند و متعهد به خود تبدیل کرده و به عبارت دیگر، به فضای بین‌الذهانی خود بیفزایند؛ بنابراین، برای شناخت و فهم ساختارهای معنایی سیاسی می‌توان به تحلیل زبانی گفتارهای سوژه‌های سیاسی پرداخت و به تعبیر نیکلاس اونف^۱ از گزاره‌های اخباری، ساختار ادراکی و از گزاره‌های ترغیبی و تعهدی در کلام سوژه‌ها، قواعد و هنجارهای تکوینی و تنظیمی سازه‌های سیاسی را استخراج کرد (مشیرزاده، ۱۳۸۶: ۳۲۵).

اجلاس سالیانه مجمع عمومی سازمان ملل متحد، عرصه‌ای است که در آن ساختارهای معنایی متنوع و متعدد در جهان سیاست بین‌الملل توسط نمایندگی‌های رسمی که همان رهبران سیاسی هستند به سخن درمی‌آیند. تمام رهبران جهان، فارغ از جایگاه و شأنی که دولت متبوعشان در سلسله‌مراتب قدرت جهانی دارند، سالی یک بار فرصت می‌یابند از تریبونی که توسط عالی‌ترین سطح سوژه‌های سیاسی شنیده می‌شود، سخن بگویند. با توجه به جایگاه و نقش مجمع عمومی سازمان ملل متحد و توقعاتی که از آن شکل گرفته است، رویه متعارف این است که رهبران در این سخنرانی کوتاه، ضمن معرفی «خود جمعی» که نمایندگی آن را به عهده دارند،

1. Nicholas Onuf

از ظرفیت‌ها، امکانات، دستاوردها، و نیازهای خود می‌گویند، اصول و هنجارهایی که هویت آن‌ها را بر ساخته معرفی می‌کنند، از دیگران برای رفع مشکلاتشان یاری می‌خواهند و از نقشی می‌گویند که می‌توانند در «خود جمعی بزرگ‌تر» که همان جامعه بین‌المللی است، به عهده بگیرند. کمیاب بودن این فرصت -سالی یک‌بار- و کوتاه بودن زمان سخنرانی‌ها -۱۵ دقیقه- این متون را به گنجینه‌هایی برای تحلیل‌گران سیاسی تبدیل کرده است که می‌توانند آن را عصاره کلی‌ترین و کلیدی‌ترین مواضع سیاسی بازیگران عرصه سیاست بین‌الملل تلقی کنند.

سخنرانی رؤسای جمهوری اسلامی ایران، به دلیل تداوم اهمیت و حساسیت بین‌المللی ایران، طی چهار دهه اخیر همواره مورد توجه بوده و حتی در پی سخنرانی رئیس‌جمهوری اسلامی ایران در مجمع عمومی سال ۲۰۰۰، سازمان ملل متحد سال ۲۰۰۱ را متأثر از ایده سیدمحمد خاتمی، سال گفتگوی تمدن‌ها نام نهاد. حسن روحانی نیز در طول سال‌های ریاست‌جمهوری خود در مجمع عمومی سخنرانی کرده و به تبیین مواضع اصولی و جهت‌گیری‌های کلان سیاست داخلی و خارجی دولت خود پرداخته است. در چهار سال گذشته، محیط سیاسی جمهوری اسلامی ایران، بسیار متغیر و پرنوسان بوده و این امر احتمالاً می‌توانسته بر محتوا و الگوی سخنان حسن روحانی تأثیرگذار باشد. در سال ۲۰۱۵ جمهوری اسلامی ایران، برجام را دستاورد بزرگی در سیاست خارجی و حاصل تعامل با «دگر»های خود در سیاست بین‌الملل یافت؛ در سال ۲۰۱۶ احتمال پیروزی دونالد ترامپ این دستاورد بزرگ را با تردید و تهدید روبه‌رو کرد؛ در سال ۲۰۱۷ حسن روحانی از یک سو با رأی اکثریت برای بار دوم به ریاست‌جمهوری رسید، در حالی که موضع انتقادی آمریکا در مورد برجام به شکل فزاینده‌ای تقویت شده بود و در نهایت، در سپتامبر ۲۰۱۸ خروج یکجانبه آمریکا از برجام، عرصه سیاست بین‌الملل را به یک دوقطبی حول این توافق تبدیل کرد.

در این مقاله متن سخنرانی‌های حسن روحانی در مجمع عمومی در سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۸ با رویکرد نظریه کنش گفتار جان سرل^۱ تحلیل شده است. مبتنی بر

این نظریه، میزان استفاده حسن روحانی از انواع کنش‌های گفتاری محاسبه، و در سال‌های مختلف، مقایسه شده است تا نشان داده شود که از منظر کنش گفتاری چه الگوی کلی‌ای بر سخنرانی‌های وی حاکم بوده و چه رابطه‌ای میان تغییرات این الگو و زمینه‌های سیاسی هر سخنرانی برقرار بوده است.

در ادامه پس از مرور کوتاهی بر ادبیات پژوهش، نظریه کنش گفتاری آستین^۱ و سرل معرفی شده و چگونگی استفاده از آن در این پژوهش تبیین خواهد شد. سپس به تحلیل کمی و کیفی سخنرانی‌های حسن روحانی در سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۸ پرداخته شده و در پایان نیز جمع‌بندی نهایی ارائه خواهد شد.

۱. مروری بر ادبیات پژوهش

نظریه کنش گفتار به حوزه زبان‌شناسی تعلق داشته و از آن حوزه به سایر حوزه‌های مطالعاتی، به‌ویژه مطالعات میان‌رشته‌ای، وارد شده است. نمونه‌های بسیاری از کاربرد این نظریه در تحلیل متون در حوزه زبان‌شناسی می‌توان برشمرد. برخی، متون ادبی را موضوع تحلیل کنش گفتاری قرار داده‌اند، از جمله میرهاشمی و دیگران، مضمون‌های تعلیمی «گلستان سعدی» را بر بنیاد نظریه کنش گفتار سرل تحلیل کرده‌اند (میرهاشمی و دیگران، ۱۳۹۷)؛ اقبالی و دیگران نیز سروده‌های مذهبی مصعب‌العبدی و ابوفراس الحمدانی را با نظریه کنش گفتار تحلیل کرده (اقبالی و دیگران، ۱۳۹۶) و نیز زرقانی و اخلاقی، «شطحیات روزبهان بقلی شیرازی» را در قالب تحلیل ژانر با این نظریه بررسی کرده‌اند (زرقانی و اخلاقی، ۱۳۹۱). برخی در دل متون ادبی، مقوله‌های دیگری را با تکیه بر این نظریه بررسی کرده‌اند، از جمله خزاعی و دیگران که سویه‌های فمینیسم را در رمان «شمال و جنوب» با تکیه بر این نظریه جست‌وجو کرده‌اند (خزاعی و دیگران، ۱۳۹۵) یا جلالی و صادقی، جنسیت و جایگاه اجتماعی آن را با به‌کارگیری نظریه کنش گفتاری سرل در «گرشاسب‌نامه» مطالعه کرده‌اند (جلالی و صادقی، ۱۳۹۵).

برخی دیگر، متون مذهبی را دستمایه تحلیل کنش گفتار قرار داده‌اند، از جمله قهرمانی و تواضعی افعال کنشی در نهج‌البلاغه را موضوع مطالعه قرار داده‌اند (قهرمانی و تواضعی، ۱۳۹۶)؛ فضائلی و نگارش، متمرکز بر خطبه ۵۱ نهج‌البلاغه به تحلیل

1. John Langshaw Austin

زبان‌شناختی آن پرداخته‌اند (فضائلی و نگارش، ۱۳۹۰) و طباطبایی لطفی و قاسمی، متکی بر نظریه کنش گفتار، نهج‌البلاغه را بررسی و طبقه‌بندی کرده‌اند (طباطبایی لطفی و قاسمی، ۱۳۹۳). ایشانی و دلیر، خطبه امام حسین (ع) در روز عاشورا را موضوع تحلیل کنش گفتاری قرار داده‌اند (ایشانی و دلیر، ۱۳۹۵). همچنین، ایشانی و نعمتی در مقاله‌ای خطبه حضرت زینب (س) در کوفه را تحلیل کنش گفتاری کرده‌اند (ایشانی و نعمتی قزوینی، ۱۳۹۳). پهلوان‌نژاد و رجب‌زاده زیارت‌نامه امام رضا (ع) را برپایه نظریه کنش گفتار، تحلیل متن‌شناسی کرده‌اند (پهلوان‌نژاد و رجب‌زاده، ۱۳۸۹) و حسینی معصوم و رادمرد نیز فراوانی کنش‌های گفتاری را در سوره‌های مکی و مدنی با یکدیگر مقایسه نموده‌اند (حسینی معصوم و رادمرد، ۱۳۹۴).

افزون‌براین، متون ارتباطی، از جمله محتوای پیام‌های شبکه‌های اجتماعی، نیز موضوع تحلیل کنش گفتاری قرار گرفته است؛ به‌عنوان مثال، حسینی معصوم و خاوری، پیامک‌های فارسی زنان و مردان جوان را براساس این نظریه با یکدیگر مقایسه کرده‌اند (حسینی معصوم و خاوری، ۱۳۹۳).

برخی نیز سخنرانی‌های رهبران سیاسی را موضوع تحلیل کنش گفتار قرار داده‌اند؛ از جمله پهلوان‌نژاد و اصطهباناتی در مقاله‌ای سخنرانی‌های محمود احمدی‌نژاد و جرج بوش در مجمع عمومی سال ۱۳۸۵ را تحلیل کنش گفتاری کرده‌اند (پهلوان‌نژاد و اصطهباناتی، ۱۳۸۷). موسوی و نیری هم سخنان حسن روحانی و باراک اوباما در شصت‌وهشتمین اجلاس مجمع عمومی را با این نظریه تحلیل کرده‌اند (موسوی و نیری، ۱۳۹۳).

مروری بر ادبیات موجود نشان می‌دهد که این نظریه در تحلیل متون سیاسی متناسب با ظرفیت‌هایی که دارد، به‌کار نرفته است، به‌ویژه در مقایسه با چارچوب‌های نظری بسیار پرکاربرد که تحلیل زبانی را بر واحدهای تحلیلی کلان متمرکز می‌کنند و به نظریه‌های تحلیل گفتمانی معروف هستند؛ درحالی‌که چارچوب نظری کنش گفتار بر واحدهای تحلیل خرد، یعنی جملات مستقل یا پاره‌گفتارها متمرکز است. از سوی دیگر، استفاده از این چارچوب در تحلیل متون سیاسی، بیشتر از منظر زبان‌شناختی بوده و از عمق تحلیلی اندکی در ابعاد سیاسی بهره‌مند بوده است؛ به‌ویژه اینکه این‌گونه تحلیل‌ها کمتر متوجه ارتباط زمینه با متن بوده‌اند. مقاله پیش رو از این حیث می‌تواند

متفاوت با تلاش‌های پیشین در این زمینه ارزیابی شود، زیرا تحلیل زبان‌شناختی را از منظری سیاسی به‌کار گرفته است و نیز برخلاف رویه متداول، دو متن از دو سخنران مختلف را با یکدیگر مقایسه نمی‌کند، بلکه چند متن از یک سخنران را در فاصله‌های زمانی مختلف تحلیل کرده است تا شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود در الگوی ساختاری آن‌ها را در ارتباط با زمینه متحول خود بررسی کند.

۲. چارچوب نظری: کنش گفتار

شاید بتوان ریشه‌های انواع تحلیل‌های فلسفی زبان را در ایده‌ای اساسی جست که نخستین‌بار توسط گوتفرد ویلهلم لایبنیتس^۱، فیلسوف و ریاضی‌دان آلمانی مطرح شد؛ آنجا که میان گزاره‌های تحلیلی، یعنی گزاره‌هایی که کذب آن‌ها در منطق درونی خودشان قابل بررسی هستند و گزاره‌های ترکیبی، یعنی گزاره‌هایی که برای تأیید صدق و کذب آن‌ها ناگزیر از ارجاع به واقعیت بیرونی هستیم را مطرح کرد (مگی، ۱۳۸۸: ۹۶). بعدها در ابتدای قرن بیستم، متأثر از برتراند راسل که ابعاد دیگری را بر این طبقه‌بندی افزود، شاخه فلسفی‌ای در تحلیل زبان‌شناختی شکل و قوت گرفت که به پوزیتیویسم منطقی یا فلسفه تحلیلی شهرت یافت. از منظر پوزیتیویسم منطقی، زبان، نقش محوری‌ای در شناخت انسانی داشت و البته تمام برداشت‌های نادرست و شناخت‌های نامعتبر نیز ریشه در کاربرد نادرست زبان داشت و کار فیلسوف، نه فلسفیدن، بلکه پالایش فلسفه و شناخت انسان از فریب‌هایی بود که کاربرد نادرست زبان باعث آن شده بود. از منظر پوزیتیویسم منطقی، ما در زبان دو مجموعه کلی داریم، یکی گزاره‌های معنادار که تصدیق آن‌ها با ارجاع به واقعیت بیرونی ممکن است و دیگری گزاره‌نماها که تصدیق آن‌ها براساس واقعیت بیرونی ناممکن است؛ از این منظر، دسته دوم، حاصل کژکارکردی‌های زبانی و مهمل هستند و از این‌رو، بخش زیادی از آنچه در فلسفه، الهیات، اخلاق و از این دست تا آن زمان تولید شده بود، به دایره مهملات می‌پیوست. شناخته‌شده‌ترین چهره در این مکتب، لودویگ ویتگنشتاین متقدم است؛ آنجا که نظریه تصویری زبان را ارائه و رسالت زبان را انعکاس دقیق و متعهدانه

1. Gottfried Wilhelm Leibniz

طبیعت بیان می‌کند (مگی، ۱۳۸۸: ۲۰۵).

اما در ادامه، پوزیتیویسم منطقی با انتقادات جدی‌ای روبه‌رو شد که از جمله این انتقادات ناظر بر محدودیتی بود که این نوع نگاه به زبان بر خلاقیت زبانی تحمیل می‌کرد. ویتگنشتاین متأخر، خود با چنین نقدی هم‌داستان شد، آنجا که اظهار داشت جهان‌ش را زبانش ساخته است و به عبارت دیگر، این جهان نیست که توسط زبان بازتاب می‌یابد، بلکه زبان است که جهان را برمی‌سازد. با انتخاب پوزیتیویسم منطقی، دامنه گزاره‌ها تنها به گزاره‌های اخباری محدود می‌شد، درحالی‌که کارکرد عملی زبان، چیزی فراتر از گزارش دادن از واقعیت بود. این نقد مشخص، توسط دو چهره برجسته در حوزه فلسفه زبان، یعنی جان لانگشتاو آستین و جان راجرز سرل پیگیری شده و نظریه کنش گفتار را شکل داد.

جان آستین در کتابش با عنوان «چگونه با کلمات چیزی انجام دهیم»^۱ این ایده را مطرح کرد که ما در زبان، تنها توصیف نمی‌کنیم، بلکه جدای از کارکرد اخباری، عملاً با استفاده از زبان، کنشی را انجام می‌دهیم؛ به عبارت دیگر، ما با استفاده از زبان، افزون‌بر گزاره‌های اخباری که عملی را توصیف می‌کنند، در گزاره‌های دیگری، که وی آن‌ها را گزاره‌های اجرایی نامید، عملی را انجام می‌دهیم؛ به عنوان مثال، امر می‌کنیم، خواهش می‌کنیم، بر احساسات دیگران تأثیر می‌گذاریم، یا حتی با صدور احکامی، حقیقتی را خلق می‌کنیم. گزاره‌های اجرایی، صدق و کذب بر نمی‌تابند، اما می‌توانند معنادار باشند. اعتبار آن‌ها در گرو ارجاع به واقعیت نیست، بلکه در استفاده متناسب یا نامتناسب از آن‌ها نهفته است؛ برای نمونه، این گزاره که «من شما دو نفر را زن و شوهر اعلام می‌کنم»، نمی‌تواند صادق یا کاذب باشد، اما اگر توسط فرد نامناسبی که صلاحیت ایراد خطبه عقد را ندارد، یا در مورد افرادی که شرایط زن و شوهر بودن را نداشته باشند استفاده شود، بی‌اعتبار خواهد بود. در مورد برخی از افعال کنشی مانند قول دادن، سوگند خوردن، تبریک گفتن، و... اگرچه گزاره‌ها صدق و کذب بر نمی‌تابند، اما گوینده می‌تواند صادق یا کاذب باشد. به نظر آستین، بیان شامل سه بخش است: فعل تلفظی (بیانی^۲)، یعنی عمل فیزیکی تولید صوت و ساخت فیزیکی گزاره، فعل مضمون در

1. How to Do Things with Words
2. locutionary Act

سخن (در بیانی^۱) یعنی نیت و هدفی که گوینده از صدور گزاره در ذهن دارد و فعل ناشی از سخن (بایبانی^۲) یعنی تأثیری که گزاره بر ذهن شنونده می‌گذارد (سرل، ۱۳۸۵: ۳۲ و ۳۳؛ ملکیان، ۱۳۹۶).

کار جان راجرز سرل در ادامه آستین، ذیل طبقه‌بندی افعال بایبانی یا همان نیت کنشگر بیانی انجام شد. به نظر سرل، هر کنش بایبانی‌ای در قالب یکی از این دسته‌ها قرار می‌گیرد و خارج از این دسته‌بندی گونه دیگری از کنش بیانی قابل تصور نیست (سرل، ۱۳۸۵: ۱۱۷ و ۱۲۵):

۱. کنش اخباری/اظهاری^۳: هدف از «کنش اظهاری» توصیف حالت یا حادثه‌ای است که گوینده عقیده خود را درباره درستی و نادرستی (صدق و کذب) یک مطلب اظهار می‌کند. این کنش، تعهد گوینده را به صدق گزاره مطرح‌شده نشان می‌دهد (صفوی، ۱۳۸۷: ۸۲). در این کنش، گوینده گزارشی از واقعیت بیرون از گزاره می‌دهد؛ چه این ارجاع به واقعیتی درباره خود گوینده و باورهایش باشد یا ارجاع به جهان خارج داشته باشد، اما هدف از این کنش، توصیف و تبیین است. کنش اخباری/اظهاری تنها کنشی است که صدق و کذب آن با ارجاع به جهان واقعیت قابل بررسی است (پهلوان‌نژاد و رجب‌زاده، ۱۳۸۹: ۱۲۳؛ ملکیان، ۱۳۹۶).

۲. کنش تحریکی/ترغیبی^۴: این کنش با هدف ترغیب و تحریک مخاطب به انجام کاری انجام می‌شود. انواع گزاره‌های پرسش، دعا و نفرین و افعال امر و نهی در انواع شدت و ضعف از خواش و توصیه گرفته تا تأکید و دستور مشمول کنش‌های ترغیبی/تحریکی هستند. این کنش‌ها صدق و کذب‌پذیر نیستند، اما می‌توانند به گونه‌ای متناسب یا نامتناسب به کار گرفته شوند (پهلوان‌نژاد و اصطهباناتی، ۱۳۸۷: ۱۱؛ ملکیان، ۱۳۹۶).

۳. کنش التزامی/تعهدی^۵: این کنش با هدف تحریک یا متعهد کردن خود به

1. Illucotory Act
2. Perluotory Act
3. Representative Act or Assertives Act
4. Directive Act
5. Commissive Act

انجام دادن کاری انجام می‌شود و به عبارت دیگر، کنشی تحریکی در برابر خود به‌شمار می‌آید. این خود در حالت معمول، اول شخص مفرد است، اما زمانی که فرد از جمعی نمایندگی دارد، می‌تواند در اول شخص جمع نیز به‌کار گرفته شود. انواع افعال تعهدی مانند سوگند خوردن، قول دادن، متعهد شدن یا انواع تهدید کردن در کنش‌های التزامی/تعهدی به‌کار گرفته می‌شوند (پهلوان‌نژاد و اصطهباناتی، ۱۳۸۷: ۱۴؛ ملکیان، ۱۳۹۶).

۴. کنش ایجاد‌ی/اعلامی^۱: این کنشی است که گوینده با آن، واقعیتی که تاکنون وجود نداشته است را خلق می‌کند. به عبارت دیگر، با این کنش، شرایط جدیدی برای مخاطب یا جهان خارج به‌وجود می‌آید که تا پیش از آن وجود نداشته است. از این حیث، افعال ایجاد‌ی/اعلامی، نزدیک‌ترین افعال به افعال خداوند هستند، چون می‌آفرینند. قرائت حکم توسط قاضی، اعلام جنگ یا آتش‌بس توسط یک رهبر سیاسی، جاری کردن خطبه عقد توسط عاقد، یا نام‌گذاری نوزاد یا مکان جدید توسط پدر یا فرد ذی‌صلاح، همگی مصادیق کنش‌های ایجاد‌ی/اعلامی هستند (ملکیان، ۱۳۹۶).

۵. کنش وصف‌الحالی/عاطفی^۲: هدف از این کنش، بیان و وصف حالت گوینده است. افعالی که بیان‌کننده احساس افسوس، تأسف، تسلیت، تقدیر، تحسین، تبریک، عذرخواهی، احترام، خوشحالی، ناراحتی، عصبانیت و مواردی از این دست باشند، کنش‌هایی وصف‌الحالی یا عاطفی را می‌سازند (زرقانی، اخلاقی، ۱۳۹۱: ۶۹). در نظریه کنش گفتار، واحد تحلیل، «پاره‌گفتار» یا جملات مستقل است و از این حیث با نظریه تحلیل گفتمان که معنا را در مفصل‌بندی مجموعه‌ای از گزاره‌ها جست‌وجو می‌کند، متفاوت است. اما آنچه کاربرد این نظریه را در تحلیل متون سیاسی جذاب می‌کند، زمینه‌مندی گفتار و نیز امکان سنجش اعتبار گفتارها است. در نظریه سرل، کنش گفتار با ارجاع به زمینه و بافت تحقق می‌یابد؛ بنابراین، تحلیل کنش گفتار سیاسی تنها با ارجاع به زمینه و بافت قراردادی است که امکان‌پذیر به نظر می‌رسد. افزون‌براین، قراردادی بودن زبان، این امکان را فراهم می‌کند که علاوه‌بر اینکه در گزاره‌های اخباری از صدق و کذب مدعا پرسش و سنجش انجام

1. Declaration Act

2. Expressive Act

شود، در کنش‌های غیراخباری نیز از تناسب و اعتبار کنش‌ها تحقیق شود. اینکه گوینده تا چه حد در شکل دادن به کنش گفتاری خود موفق بوده است؛ آیا به دلیل درخواست نابجا یا غیرقابل اجرا کنش، ترغیبی/تحریکی ناموفقی داشته است، یا به دلیل کاربرد نامناسب قراردادی، کنش ایجاد/اعلامی نافرجامی شکل داده است، یا به دلیل ناتوانی در جلب مشارکت دیگری، کنشی ناقص را انجام داده و یا اینکه با کاربرد نادرست گزاره‌ای با عدم صداقت یا عدم تعهد، کنشی را بی‌سرانجام گذاشته است (پهلوان‌نژاد، اصطهباناتی، ۱۳۸۷: ۸-۶).

همچنین، این نظریه به تحلیل‌گر متون سیاسی کمک می‌کند در جست‌وجوی شناسایی الگوهای مشخصی از کنش گفتاری کنشگران سیاسی باشد. اینکه مشخص کند کنش‌گر سیاسی در چه زمینه و شرایطی از چه انواع کنشی و با چه الگویی استفاده می‌کند و علت استفاده از کنش‌های گفتاری مشخص چیست؛ به‌عنوان مثال، اینکه کنش‌گر سیاسی مشخصی چه میزان از کنش تحریکی استفاده می‌کند و چه میزان از کنش التزامی، گویای آن است که وی به چه میزان در مقابل مسئولیتی که از دیگران مطالبه می‌کند خود را متعهد به تکالیفی می‌داند. یا اینکه با چه نسبتی از گزاره‌های اخباری که صدق و کذب‌پذیرند و گزاره‌های عاطفی که عواطف و احساسات را باز نمود می‌کنند استفاده می‌کند، می‌تواند گویای آن باشد که کنشگر سیاسی تا چه حد محاسبه‌پذیر است و بر منطق عقلانیت ابزاری متکی است یا در مقابل، تلاش دارد با درگیر کردن احساسات و عواطف، سنجش واقعیت را دور از دسترس نگه دارد. با چنین ابزار تحلیلی‌ای می‌توان بررسی کرد که در تغییر زمینه و شرایط محیطی چه تغییر الگویی در کنش‌های گفتاری رهبران سیاسی رخ می‌دهد، یا با رویکردی مقایسه‌ای بررسی کرد که چه الگوهای کلانی بر کنش‌های گفتاری رهبران در فرهنگ‌های سیاسی مختلف حاکم است.

۳. تحلیل کنش گفتار سخنرانی‌های حسن روحانی در مجمع عمومی

۳-۱. زمینه‌مندی سخنرانی‌ها

هر متنی در بستر و زمینه خاص خود معنا می‌شود؛ چه بسا معنای متون در تغییر بستر و زمینه، متحول و متفاوت شوند، زیرا هر متنی در پیوند وثیق با زمینه‌هایش تعبیر و تصویر می‌شود. سخنرانی‌های سیاسی در پیوند و تعامل با محیط سیاسی

سوژه‌ها شکل می‌گیرند و کنش‌های گفتاری آن با هدف تأثیر بر و تعامل با عناصر محیط سیاسی سامان می‌گیرند؛ بنابراین، هر تحلیل کنش گفتار اگر بخواهد به تفسیری معنادار دست یابد— ناگزیر از ملاحظه‌بستر و زمینه‌هایی است که کنش‌های گفتاری در تعامل با آن انجام شده‌اند.

سخنرانی حسن روحانی در هفتادمین مجمع عمومی سازمان ملل در روز دوشنبه، ۲۸ سپتامبر ۲۰۱۵ (۶ مهر ۱۳۹۴) در شرایطی ایراد شد که از امضای توافق جامع و نهایی هسته‌ای وین یا همان برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) بین ایران، اتحادیه اروپا، و گروه ۵+۱ (شامل چین، فرانسه، روسیه، پادشاهی متحد بریتانیا، ایالات متحده آمریکا، و آلمان) در ۱۴ ژوئیه (۲۳ تیر ۱۳۹۴) نزدیک به دو ماه ونیم می‌گذشت (بی‌بی‌سی، ۱۳۹۷). برجام در آن زمان، بزرگ‌ترین دستاورد سیاسی دولت روحانی به‌شمار می‌آمد و موجی از امیدواری را در مورد عملکرد سیاسی دولت وی در داخل و خارج به‌وجود آورده بود و مجمع عمومی، مهم‌ترین تریبونی بود که جهت‌گیری‌های کلان سیاست داخلی و خارجی دولت خود را (پس از برجام) از آن اعلام می‌کرد. همچنین، ۴ روز پیش از سخنرانی، مصادف با ۲۴ سپتامبر در مراسم رمی جمرات در روز عید قربان، به‌دلیل ازدحام جمعیت، نزدیک به ۲۴۰۰ زائر در مکه کشته شدند که در این میان، ۴۶۴ جانباز، ایرانی بودند (تسنیم، ۱۳۹۴). رقابت و تعارض‌های منطقه‌ای میان ایران و عربستان که در درگیری‌های نظامی سوریه و یمن دنبال می‌شد، متأثر از این اتفاق، بسیار بالا گرفته و حساس شد.

سخنرانی حسن روحانی در هفتادویکمین مجمع عمومی (۲۲ سپتامبر ۲۰۱۶ مصادف با اول مهر ۱۳۹۵) در شرایطی انجام شد که رقابت انتخاباتی میان هیلاری کلینتون و دونالد ترامپ به اوج خود نزدیک می‌شد و مواضع ضدبرجامی نماینده جمهوری خواه، نگرانی‌هایی را در مورد آینده این توافق به‌وجود آورده بود. در خلال سال گذشته، دستاوردهای برجام، مطابق انتظار پیش‌نرفته و به‌دلیل نگرانی بانک‌های بزرگ بین‌المللی از پیامدهای همکاری با ایران، سرمایه‌گذاری قابل توجهی انجام نشده بود (بی‌بی‌سی، ۱۳۹۷) و نارضایتی از این امر به تدریج به تقویت مواضع مخالفان روحانی و برجام در داخل انجامید. به‌رغم روابط سیاسی رسمی میان ایران و آمریکا که در پایین‌ترین سطح ممکن در تنش دنبال شده بود، در سطوح

غیررسمی، به‌ویژه در موضوعات منطقه‌ای مانند مناقشات سوریه و یمن، اختلافات به‌گونه‌ای جدی در حال افزایش بود. رقابت منطقه‌ای ایران و عربستان در خلال سال گذشته تشدید شده و حمله به سفارت عربستان در تهران و کنسولگری عربستان در مشهد، در پی اعدام شیخ نمر، روحانی شیعه توسط دولت سعودی، انسجام در جبهه عربی در تقابل با ایران را افزایش داده بود (خبرآنلاین، ۱۳۹۴).

حسن روحانی، در تاریخ ۲۰ سپتامبر ۲۰۱۷ مصادف با ۲۹ شهریور، سه ماه پس از موفقیت در انتخابات ریاست‌جمهوری سال ۱۳۹۶، در هفتاد و دومین مجمع عمومی سازمان ملل متحد سخنرانی کرد. این سخنرانی در شرایطی انجام شد که از یک سو، تنش‌های منطقه‌ای ایران با ائتلاف سعودی و هم‌پیمانانشان در سوریه و یمن تداوم یافته و قطب‌بندی‌های جدیدی در منطقه در حال شکل‌گیری بود، و از سوی دیگر، مواضع دولت جمهوری خواه آمریکا علیه برجام در حال اوج‌گیری بود. درست یک روز پیش از سخنرانی روحانی، ترامپ در نخستین سخنرانی خود در مجمع عمومی، ایران را کشوری معرفی کرد که صادرات آن تنها خشونت و خونریزی است. همچنین، برجام را بدترین توافق یک‌طرفه‌ای خواند که تاکنون آمریکا امضا کرده و آن را مایه شرمساری دانست و غیرمستقیم اعلام کرد که در آن باقی نخواهد ماند (رادیو فردا، ۱۳۹۶).

اما سخنرانی در هفتادوسومین مجمع عمومی که در تاریخ ۲۵ سپتامبر ۲۰۱۸ ایراد شد، وضعیت خاصی برای ایران داشت. دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور آمریکا، در ۸ مه ۲۰۱۸ (۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۷) با امضای فرمانی رسماً کشورش را از توافق هسته‌ای میان ایران و شش قدرت جهانی خارج کرد؛ بنابراین، فرمان تحریم‌های هسته‌ای ایران که براساس برجام تعلیق شده بود، طی یک دوره زمانی برمی‌گشت (بی‌بی‌سی، ۱۳۹۷). این اقدام آمریکا به‌شدت اقتصاد ایران را تحت فشار قرار داده و بسیاری از فرصت‌های اقتصادی‌ای که ایران در پس‌برجام برای خود تمهید کرده بود را تهدید می‌کرد. همچنین، اقدام دولت ترامپ، یک دوقطبی آشکار را در نظام بین‌الملل، به‌ظاهر حول موضوع ایران، اما در واقع با هدف مقاومت قدرت‌های اروپایی، چین، و روسیه در مقابل نظم سلسله‌مراتبی و یکجانبه‌گرایانه آمریکا شکل داد. دولت روحانی که رزومه سیاسی خود را به برجام گره زده بود، به‌شدت تحت

فشار جریان‌های سیاسی رقیب داخلی قرار داشت و استقلال تصمیم‌گیری‌اش در حوزه سیاست خارجی بیش‌ازپیش تضعیف شد. افزون‌براین، سخنرانی روحانی چند ساعت پس از سخنرانی ترامپ ایراد شد که تنها بیانیه در مورد سیاست‌های آمریکا و جوابیه‌ای به سخنان ترامپ بود.

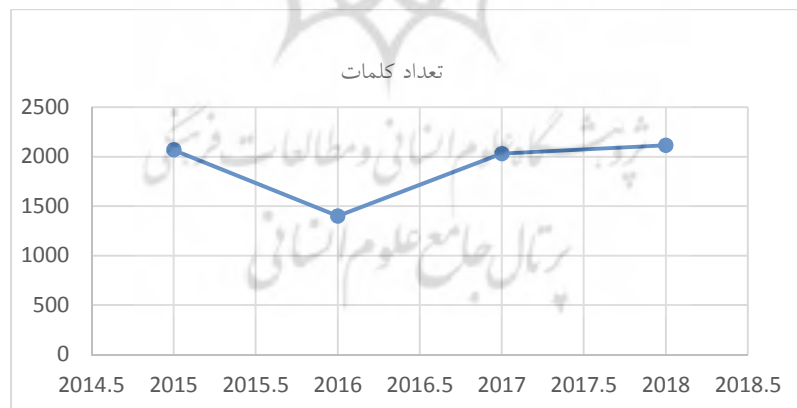
۲-۳. کنش گفتار در سخنرانی‌ها

برای سخنرانی‌ها در مجمع عمومی حدود ۱۵ دقیقه زمان تعریف شده است تا همه رهبران بتوانند در طول ۵ الی ۶ روزی که برای این کار در نظر گرفته شده است، سخنرانی خود را ایراد کنند. در تمام سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۸ حسن روحانی بیش از ۱۵ دقیقه سخنرانی کرده است، اما سخنرانی وی در سال ۲۰۱۶ نسبت به سایر سال‌ها از نظر تعداد کلمات نزدیک به ۶۰۰ کلمه کمتر و از نظر زمانی حدود ۶ دقیقه کوتاه‌تر بوده است.

جدول شماره (۱). حجم و زمان سخنرانی حسن روحانی در مجمع عمومی سازمان ملل متحد (۲۰۱۵-۲۰۱۸)

سال سخنرانی	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸
تعداد کلمات	۲۰۶۸	۱۳۹۹	۲۰۳۱	۲۱۱۵
زمان تقریبی سخنرانی (به دقیقه)	۲۲	۱۷	۲۳	۲۴

نمودار شماره (۱). حجم سخنرانی حسن روحانی در مجمع عمومی سازمان ملل متحد (۲۰۱۵-۲۰۱۸)



۳-۳. سخنرانی سال ۲۰۱۵

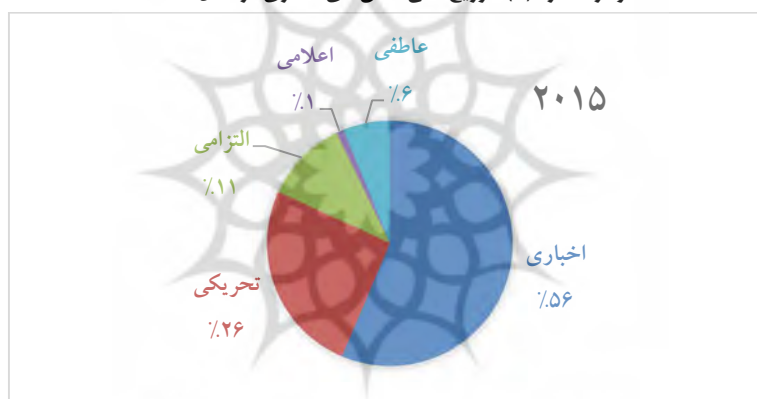
مطالعه کمی کنش گفتاری حسن روحانی در سخنرانی سال ۲۰۱۵ در جدول و

نمودار شماره (۲) نشان داده شده است. بیشترین درصد کنش، یعنی بیش از نیمی از سخنرانی، به پاره‌گفتارهای اخباری/اظهاری و بقیه به ترتیب به کنش‌های ترغیبی/تحریکی، التزامی/تعهدی، عاطفی/وصف‌الحالی، و اعلامی/ایجاد اختصاص داشته است.

جدول شماره (۲). تحلیل کمی کنش‌های گفتاری در سال ۲۰۱۵

نوع کنش	کنش اخباری/اظهاری	کنش ترغیبی/تحریکی	کنش التزامی/تعهدی	کنش اعلامی/ایجاد	کنش عاطفی/وصف‌الحالی
تعداد کلمات از ۲۰۶۸	۱۱۶۶	۵۲۷	۲۲۷	۲۰	۱۲۸
درصد	۵۶/۳	۲۵/۴	۱۰/۹	۰/۹۶	۶/۱

نمودار شماره (۲). توزیع کمی کنش‌های گفتاری در سال ۲۰۱۵



حجم کنش‌های اخباری/اظهاری حسن روحانی در این چهار سال تقریباً ثابت و به‌طور میانگین، ۵۶ درصد از سخنرانی‌های وی بوده است. اگرچه پاره‌گفتارهای اخباری وی نیز به‌ندرت خنثی و خالص بوده و بیشتر با قیود، اوصاف، و واژگانی بیان شده‌اند که به‌لحاظ محتوا به کنش‌های تحریکی و عاطفی نزدیک هستند، اما از آنجاکه از نظر قاعده‌دستوری در قالب‌های اخباری بیان شده‌اند، در این دسته‌بندی محاسبه می‌شوند. سنجش صدق یا کذب این پاره‌گفتارها هدف این پژوهش نیست، و در اینجا تنها مقوله‌هایی که در این قالب زبانی بیان شده‌اند، دسته‌بندی می‌شوند. سخنرانی سال ۲۰۱۵، دوم‌ونیم پس از امضای برجام ایراد شد؛ بنابراین، با توجه به اهمیت این دستاورد سیاسی برای دولت وی و محوریت آن در سیاست‌گذاری

خارجی، بخش زیادی از سخنرانی به این موضوع اختصاص یافت. در جدول شماره (۳) توزیع موضوعی این سخنرانی آورده شده است.

جدول شماره (۳). توزیع موضوعی سخنرانی حسن روحانی در سال ۲۰۱۵

موضوع	تعداد کلمات	درصد
برجام (مستقیم)	۸۲۴	۳۹/۸
برجام (غیرمستقیم) (فرصت‌های امنیتی، اقتصادی و سیاسی ناشی از برجام)	۳۴۸	۱۶/۸
تروریسم و راه‌های مقابله با آن در منطقه	۶۸۹	۳۳/۳
فاجعه منا	۲۰۷	۱۰

نمودار شماره (۳). توزیع موضوعی سخنرانی ۲۰۱۵



در مجموع، نزدیک به ۵۷ درصد سخنرانی وی مربوط به موضوع برجام بوده است و از این میان، بخش عمده‌ای از گزاره‌های اخباری، درباره چپستی برجام، چگونگی دستیابی به آن، دولت‌هایی که در به‌سرانجام رساندن آن نقش داشته‌اند، و فرصت‌ها و دستاوردهای آن در ابعاد امنیتی، اقتصادی، و سیاسی صادر شده است. گزاره‌های تحریکی مربوط به باید و نبایدها در مورد برجام و فعال‌سازی ظرفیت‌های آن صادر شده است و گزاره‌های تعهدی افزون‌بر تأکید بر نقش مذاکره‌کنندگان، حول تعهدات و عزم ایران در فعال‌سازی ظرفیت‌های امنیتی و اقتصادی برجام و تنها گزاره عاطفی نیز دال بر اظهار امیدواری برای توسعه همکاری‌ها با همسایگان در قالب برجام بوده است.

۳۳/۳ درصد این سخنرانی به موضوع تروریسم و راه‌های مقابله با آن در سطح

منطقه و جهان اختصاص داشته است. گزاره‌های اخباری این بخش ناظر بر وضعیت خاورمیانه و شمال آفریقا، خطر تبدیل گروه‌های تروریستی به حکومت، آسیب‌های ناشی از حمایت‌های دولتی از تروریست‌ها در منطقه، وضعیت خاص سوریه، عراق، و یمن در موضوع تروریسم، نقش سیاست‌های نادرست آمریکا و اسرائیل در اشاعه تروریسم، قطعنامه wave متأثر از سخنرانی پیشین روحانی در مجمع عمومی در سال ۲۰۱۳، و درنهایت، وجود ظرفیت‌هایی برای ریشه‌کن کردن تروریسم بوده است. گزاره‌های تحریکی با محوریت باید و نبایدهای یک برنامه جامع و شکل‌گیری یک جبهه متحد برای مبارزه با تروریسم و لزوم اصلاح سیاست‌های آمریکا در این زمینه؛ گزاره‌های تعهدی ناظر بر اعلام آمادگی برای استقرار و حمایت از دموکراسی در منطقه؛ و گزاره‌های عاطفی با محتوای ابراز تأسف از انحراف قیام‌های مردمی منطقه به سوی تروریسم و ابراز خرسندی از امکان پیوند زدن تجربه برجام با قطعنامه wave صادر شده‌اند. در مورد فاجعه منا، گزاره‌های اخباری محدود به بیان ابعاد فاجعه همراه با اظهار تأسف در قالب یک گزاره عاطفی است و بخش عمده این قسمت به گزاره‌هایی تحریکی اختصاص دارد که عمق و ابعاد گسترده موضوع را یادآوری کرده و مسئولیت‌ها و باید و نبایدهای دولت سعودی را گوشزد و مطالبه می‌کند.

در جدول شماره (۴) سهم گزاره‌های موضوعی در این سخنرانی قابل مشاهده است. جالب است که سهم گزاره‌های اخباری و تعهدی در موضوع برجام دارای بالاترین سطح مقایسه‌ای است، اما در موضوعات تروریسم و فاجعه منا، سطح گزاره‌های تحریکی و عاطفی بسیار بالاتر است. در موضوع فاجعه منا نزدیک به ۷۱ درصد پاره‌گفتارها از جنس کنش‌های تحریکی و عاطفی بوده‌اند. این نشان می‌دهد که حسن روحانی در این سخنرانی تلاش می‌کند، موضوع برجام را متکی بر واقعیت‌های تصدیق‌پذیر و نیز تعهداتی که می‌پذیرد، تبیین کند، اما در موضوع تروریسم و به‌ویژه فاجعه منا، بیشتر متمایل به تحریک و درگیر کردن عواطف و احساسات مخاطب بوده است. همچنین، گفتنی است مطلع و تبریک و آرزوی پایانی در این سخنرانی تعداد کلمات زیادی را به خود اختصاص نداد و از این رو، در این ارزیابی محاسبه نشد.

جدول شماره (۴). سهم گزاره‌ها در موضوعات سخنرانی سال ۲۰۱۵

موضوع	برجام (مستقیم و غیرمستقیم)	تروریسم و راه‌های مقابله با آن در منطقه و جهان	فاجعه منا
سهم گزاره‌ها	اخباری/اظهاری: ۶۶/۵ درصد تحریکی/ترغیبی: ۱۷ درصد التزامی/تعهدی: ۱۳/۴ درصد ایجادیی/اعلامی: ۱/۶ درصد عاطفی/وصف‌الحالی: ۰ درصد	اخباری/اظهاری: ۴۹ درصد تحریکی/ترغیبی: ۳۸/۱ درصد التزامی/تعهدی: ۴/۲ درصد ایجادیی/اعلامی: ۰ درصد عاطفی/وصف‌الحالی: ۸/۴ درصد	اخباری/اظهاری: ۲۸/۹ درصد تحریکی/ترغیبی: ۵۵/۰۷ درصد التزامی/تعهدی: ۰ درصد ایجادیی/اعلامی: ۰ درصد عاطفی/وصف‌الحالی: ۱۵/۹ درصد

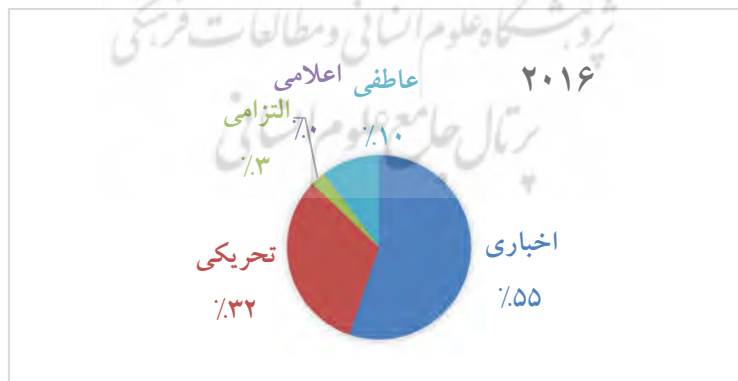
۳-۴. سخنرانی سال ۲۰۱۶

مطالعه کمی کنش گفتاری حسن روحانی در سخنرانی سال ۲۰۱۶ در جدول و نمودار زیر نشان داده شده است. بیشترین درصد کنش، یعنی بیش از نیمی از سخنرانی به پاره‌گفتارهای اخباری/اظهاری و بقیه آن به ترتیب به کنش‌های ترغیبی/تحریکی، عاطفی/وصف‌الحالی، و التزامی/تعهدی اختصاص داشته و هیچ کنش اعلامی/ایجادیی ای انجام نشده است.

جدول شماره (۵). تحلیل کمی کنش گفتاری در سال ۲۰۱۶

نوع کنش	کنش اخباری/اظهاری	کنش ترغیبی/تحریکی	کنش التزامی/تعهدی	کنش اعلامی/ایجادیی	کنش عاطفی/وصف‌الحالی
تعداد کلمات از ۱۳۹۹	۷۷۳	۴۴۵	۳۷	۰	۱۴۴
درصد	۵۵/۲	۳۱/۸	۲/۶	۰	۱۰/۲

نمودار شماره (۴). توزیع کمی کنش‌های گفتار در سخنرانی سال ۲۰۱۶



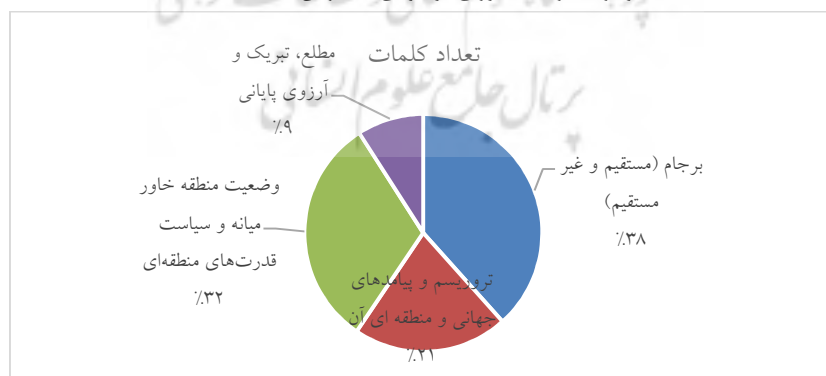
سخنرانی حسن روحانی در سال ۲۰۱۶ نسبت به سه سخنرانی دیگر به گونه‌ای

قابل توجه، کوتاه‌تر بوده است. این سخنرانی زمانی ایراد شد که رقابت‌های انتخابات ریاست جمهوری آمریکا میان ترامپ و هیلاری کلینتون در جریان بود و مواضع ضدبرجامی کاندیدای جمهوری خواه، نوعی نگرانی و بلا تکلیفی را برای ایران در پی داشت و شاید بتوان کوتاه‌تر بودن این سخنرانی را نشانه‌ای از احتیاط بیشتر در اعلام مواضع به‌شمار آورد؛ به‌ویژه اینکه این کاهش به نسبت سال گذشته در کنش‌های اعلامی و التزامی نمود یافته، کنش‌های اخباری ثابت مانده، و کنش‌های عاطفی و تحریکی افزایش نیز داشته است. اعلام مواضع به‌گونه‌ای مؤکد و نیز پذیرفتن تعهدات در قالب کنش‌های اعلامی و التزامی انجام می‌شوند و هرچه سهم این کنش‌ها بالاتر باشد، یعنی گوینده در موضع ثبات و اطمینان بیشتری قرار دارد و در مقابل، زمانی که کنش‌های تحریکی و عاطفی بیشتری به‌کار گرفته می‌شود، یعنی اینکه گوینده در پی جلب حمایت و همراهی بیشتر مخاطب است. در جدول و نمودار زیر توزیع موضوعی سخنرانی سال ۲۰۱۶ آورده شده است.

جدول شماره (۶). تحلیل موضوعی سخنرانی سال ۲۰۱۶

موضوع	تعداد کلمات	درصد
برجام (مستقیم)	۳۵۴	۲۵/۳
برجام (غیرمستقیم) (شرایط اقتصادی روبه‌بهبود ایران در پس‌برجام)	۱۸۳	۱۳/۸
تروریسم و پیامدهای جهانی و منطقه‌ای آن	۲۹۵	۲۱/۰۸
وضعیت منطقه خاورمیانه و سیاست قدرت‌های منطقه‌ای	۴۴۰	۳۱/۴
مطلع و تبریک و آرزوی پایانی	۱۲۷	۹/۰۷

نمودار شماره (۵). توزیع موضوعی سخنرانی سال ۲۰۱۶



کنش‌های اخباری حسن روحانی در این سخنرانی، طیف متنوعی از موضوعات، از جمله تبیین وضعیت ناامن منطقه و ظرفیت‌های گسترش تروریسم، نقش بازیگران منطقه‌ای و قدرت‌های بزرگ در ترویج و گسترش تروریسم و ناامنی در منطقه و جهان، و تبیین دستاوردهای امنیتی و اقتصادی برجام را دربر می‌گیرد. وی از کنش‌های تحریکی، افزون‌بر مواردی که شنودگان را خطاب قرار می‌دهد، برای زیر سؤال بردن اقدامات عربستان در حمایت از تروریسم در منطقه، تأکید بر ضرورت حفظ مرزهای ملی در منطقه، پرسش از اینکه چرا مبارزه با تروریسم پس از یازده سپتامبر به نتایج مطلوبی نرسیده است، تأکید بر اینکه امنیت با ناامن کردن دیگران به دست نمی‌آید، و هشدار در مورد بدعهدی آمریکا در برابر برجام استفاده کرده است. در این سخنرانی تنها کنش التزامی وی ناظر بر قصد ایران در اصلاح ساختاری اقتصاد برای رعایت انضباط پولی و مالی با هدف افزایش سرمایه‌گذاری است. کنش‌های عاطفی در این سخنرانی شامل مطلع و قرائت آیه شریفه، تبریک به رئیس جلسه، ابراز امیدواری برای رفع مشکلات در آینده، ابراز باور به پیروزی نهایی اعتدال، صلح، دانایی و عدالت، قرائت آیه شریفه، و سپاسگزاری پایانی بوده است.

در جدول شماره (۷) سهم گزاره‌های موضوعی در سخنرانی سال ۲۰۱۶ قابل مشاهده است. بیشترین سهم کنش‌های اخباری به موضوعات برجام و وضعیت تروریسم اختصاص دارد، در حالی که بیشترین کنش‌های تحریکی با موضوع وضعیت منطقه خاورمیانه و سیاست‌های بازیگران انجام شده است. جالب است که کنش‌های عاطفی در موضوعات اصلی غایب هستند و به عبارت دیگر، همان‌گونه که پیشتر نیز گفته شد، احتمالاً بی‌ثباتی و بلا تکلیفی در تصویر و دورنمای سیاسی، حسن روحانی را به این سو متمایل کرده است که با احتیاط بیشتر سخنرانی کوتاه‌تری داشته باشد و در این میان از کنش‌های التزامی و اعلامی پرهیز کرده و کنش‌های عاطفی را نه در موضوعات اصلی، بلکه به کلیاتی در مقدمه و مؤخره بحث محدود کند.

جدول شماره (۷). سهم گزاره‌های موضوعی در سخنرانی سال ۲۰۱۶

موضوع	برجام (مستقیم و غیرمستقیم)	وضعیت منطقه و سیاست قدرت‌های منطقه‌ای	تروریسم و پیامدهای منطقه‌ای و جهانی آن	مطلع و تریک و آرزوی پایانی
سهم گزاره‌ها	اخباری/اظهاری: ۶۳/۸ درصد	اخباری/اظهاری: ۵۴/۶ درصد	اخباری/اظهاری: ۶۴/۴ درصد	اخباری/اظهاری: ۰ درصد
	تحریکی/ترغیبی: ۲۵/۵ درصد	تحریکی/ترغیبی: ۴۵/۴ درصد	تحریکی/ترغیبی: ۳۵/۵ درصد	تحریکی/ترغیبی: ۱۴/۶ درصد
	التزامی/تعهدی: ۶/۸ درصد	التزامی/تعهدی: ۰ درصد	التزامی/تعهدی: ۰ درصد	التزامی/تعهدی: ۰ درصد
	ایجادگی/اعلامی: ۰ درصد	ایجادگی/اعلامی: ۰ درصد	ایجادگی/اعلامی: ۰ درصد	ایجادگی/اعلامی: ۰ درصد
	عاطفی/وصف‌الحالی: ۳/۹ درصد	عاطفی/وصف‌الحالی: ۰ درصد	عاطفی/وصف‌الحالی: ۰ درصد	عاطفی/وصف‌الحالی: ۸۵/۴ درصد

۳-۵. سخنرانی سال ۲۰۱۷

تحلیل و توزیع کمی کنش گفتاری سخنرانی سال ۲۰۱۷ در جدول و نمودار زیر قابل مشاهده است. در این سخنرانی بیشترین سهم متعلق به کنش‌های اخباری و پس از آن به ترتیب کنش‌های تحریکی، التزامی، اعلامی، و عاطفی بوده است.

جدول شماره (۸). تحلیل کمی کنش گفتاری در سال ۲۰۱۷

نوع کنش	کنش اخباری/اظهاری	کنش ترغیبی/تحریکی	کنش التزامی/تعهدی	کنش اعلامی/ایجادگی	کنش عاطفی/وصف‌الحالی
تعداد کلمات از ۲۰۳۱	۱۱۱۰	۴۵۰	۳۲۶	۸۷	۵۸
درصد	۵۴/۶	۲۲/۱	۱۶/۵	۴/۲۸	۲/۸

نمودار شماره (۶). توزیع کمی کنش گفتاری در سال ۲۰۱۷

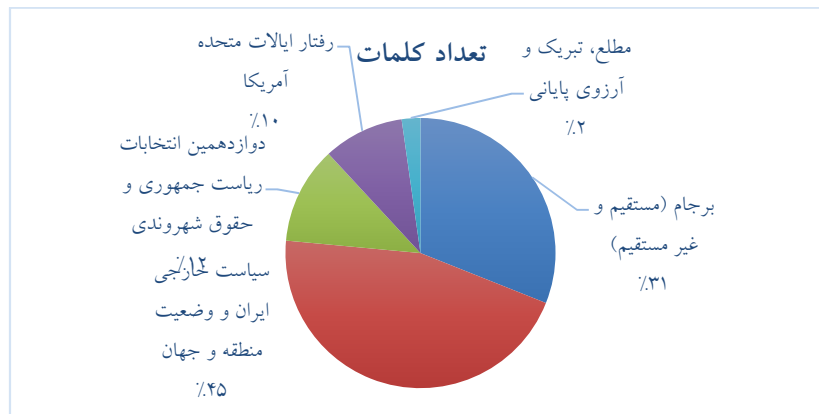


سخنرانی حسن روحانی در سال ۲۰۱۷ از یک سو، معطوف به پیروزی وی در دوازدهمین انتخابات ریاست جمهوری و از سوی دیگر، به شدت تحت تأثیر مواضع تند ترامپ در سخنرانی‌اش در مجمع عمومی قرار داشت که روز پیش از سخنرانی حسن روحانی ایراد شده بود. البته اثرات شدت و قوت گرفتن ائتلاف عربی بر ضد ایران در منطقه نیز در سخنرانی وی برجسته بوده است. در این سخنرانی، نسبت به سخنرانی ۲۰۱۶، سهم کنش‌های اخباری کمابیش ثابت مانده، کنش‌های تحریکی و عاطفی کاهش یافته و کنش‌های التزامی و اعلامی افزایش یافته است. روحانی در این سخنرانی فراز مستقلی را به موضوع پیروزی در دوازدهمین انتخابات ریاست جمهوری و پیام کلی آن در قالب احترام به حقوق شهروندی اختصاص داده است. همچنین، اگرچه در سخنرانی‌های پیشین جسته‌وگریخته همواره تعریضی به آمریکا داشت، اما در این سخنرانی، در قالب بخش مشخصی به انتقاد از مواضع ایالات متحده و پاسخ‌گویی به ترامپ پرداخت. به نظر می‌رسد، اختصاص سهم مشخصی به ایالات متحده به قیمت کاهش سهم برجام در این سخنرانی انجام شده است، زیرا سهم این موضوع از ۵۶ درصد در سال ۲۰۱۵ به ۳۰ درصد در سال ۲۰۱۷ کاهش یافته است. توزیع موضوعی این سخنرانی در جدول و نمودار زیر ارائه شده است.

جدول شماره (۹). توزیع موضوعی سال ۲۰۱۷

درصد		تعداد کلمات	موضوع
۳۰/۵	۱۵/۱۵۹	۳۲۴	برجام (مستقیم)
	۱۴/۴	۲۹۴	برجام (غیرمستقیم) (شرایط اقتصادی روبه‌بهبود ایران در پس‌برجام)
۱۱/۵		۲۳۲	دوازدهمین انتخابات ریاست جمهوری و حقوق شهروندی
۴۵		۹۰۴	سیاست خارجی ایران و وضعیت منطقه و جهان
۹/۵		۱۹۳	رفتار ایالات متحده آمریکا
۳		۴۴	مطلع و تبریک

نمودار شماره (۷). توزیع موضوعی سخنرانی سال ۲۰۱۷



گزاره‌های اخباری در سخنرانی سال ۲۰۱۷ ناظر بر تبیین این موضوعات بوده‌اند: انتخابات ریاست‌جمهوری، حقوق بشر و حقوق شهروندی به‌عنوان مهم‌ترین خواسته‌های مردم ایران؛ درهم‌تنیدگی صلح، امنیت و ثبات کشورها؛ مشی تاریخی ایران در تسامح مذهبی و فرقه‌ای و مبارزه با تروریسم؛ نفوذ فرهنگی ایران در جهان و منطقه، برجام به‌عنوان نشانه‌ای از صدق در مشی اعتدالی و مخالفت با تسلیحات کشتار جمعی؛ بدعهدی و هنجارشکنی ایالات متحده؛ و وضعیت روبه‌رشد اقتصادی در ایران و استقبال از سرمایه‌گذاری‌های جدید. کنش‌های تحریکی در این سخنرانی حول تبیین باید و نبایدهای اعتدال، زیر سؤال بردن وضعیت مردم فلسطین، یمن، سوریه، و...، لزوم برخورد با برجام به‌عنوان یک سند بین‌المللی، بی‌اثر بودن نقض احتمالی برجام در پیشرفت ایران، لزوم گفت‌وگو میان دولت‌ها، الزام آمریکا به پاسخ‌گویی به مردمش برای هزینه کردن دارایی‌شان در جنگ‌افروزی در خاورمیانه، و الزام مجمع عمومی به هم‌افزایی برای صلح انجام شده است. کنش‌های التزامی در این سخنرانی ناظر بر تعهد ایران به صلح و مذاکره، تعهد ایران به عدم پیگیری سیاست امپریالیستی، تعهد ایران به برجام، و همچنین واکنش قاطع به ناقضان آن، تعهد به جلوگیری از جاه‌طلبی‌های فاجعه‌بار دشمنان با تکیه بر توسعه توانمندی‌های موشکی، تعهد ایران به سیاست راهبردی در تعامل گسترده با جهان و پیوند زدن امنیت با توسعه، و اعلام آمادگی برای همکاری بلندمدت در مورد موضوع امنیت انرژی بوده است. کنش‌های محدود اعلامی حول اعلام اعتدال به‌عنوان مشی و

روش ملت ایران، اعلام اینکه توانمندی موشکی ایران تنها جنبه دفاعی و بازدارندگی دارد، و اعلام پیش‌بینی خود از ناکامی مداخلات خارجی در منطقه به‌کار گرفته شدند. کنش‌های عاطفی نیز محدود به آغاز کردن با نام خدا، تبریک به رئیس مجمع و رئیس جدید سازمان ملل، و ابراز تأسف از نابودی احتمالی برجام به‌دست ناهلان سیاست بوده‌اند.

در جدول شماره (۱۰) سهم کنش‌های گفتاری در موضوعات سخنرانی سال ۲۰۱۷ آورده شده است. نکته جالب‌توجه سهم صد درصدی کنش‌های اخباری در موضوع انتخابات ریاست‌جمهوری است و به‌نظر می‌رسد، حسن روحانی در این سخنرانی تلاش کرده است که این پیروزی را در قالب یک گزارش مستند و با پرهیز از ترغیب و تحریک احساسی تبیین کند. در مرحله بعد بیشترین سهم از کنش‌های اخباری به موضوع برجام تعلق دارد. کنش‌های اعلامی و التزامی در موضوع سیاست خارجی ایران فراوانی بیشتری دارند و مطابق انتظار، بیشترین کنش‌های تحریکی و عاطفی متعلق به موضوع رفتار ایالات متحده آمریکا هستند.

جدول شماره (۱۰). سهم کنش‌های گفتاری در موضوعات سخنرانی سال ۲۰۱۷

موضوع	برجام (مستقیم و غیرمستقیم)	سیاست خارجی ایران و وضعیت منطقه و جهان	رفتار ایالات متحده آمریکا	دوازدهمین انتخابات ریاست‌جمهوری، اعتدال، و حقوق شهروندی	مطلع و تبریک
سهم گزاره‌ها	اخباری/اظهاری: ۶۳/۸ درصد تحریکی/ترغیبی: ۲۵/۵ درصد التزامی/تعهدی: ۶/۸ درصد ایجاد/اعلامی: ۰ درصد عاطفی/وصف‌الحالی: ۳/۹ درصد	اخباری/اظهاری: ۴۰/۵ درصد تحریکی/ترغیبی: ۲۵/۹ درصد التزامی/تعهدی: ۲۲/۶ درصد ایجاد/اعلامی: ۹/۷ درصد عاطفی/وصف‌الحالی: ۰ درصد	اخباری/اظهاری: ۵۲/۸ درصد تحریکی/ترغیبی: ۳۵/۲ درصد التزامی/تعهدی: ۰ درصد ایجاد/اعلامی: ۰ درصد عاطفی/وصف‌الحالی: ۱۱/۹ درصد	اخباری/اظهاری: ۱۰۰ درصد تحریکی/ترغیبی: ۰ درصد التزامی/تعهدی: ۰ درصد ایجاد/اعلامی: ۰ درصد عاطفی/وصف‌الحالی: ۰ درصد	اخباری/اظهاری: ۰ درصد تحریکی/ترغیبی: ۲۰/۴۵ درصد التزامی/تعهدی: ۰ درصد ایجاد/اعلامی: ۰ درصد عاطفی/وصف‌الحالی: ۷۹/۵ درصد

۳-۶. سخنرانی سال ۲۰۱۸

سخنرانی حسن روحانی در هفتادوسومین مجمع عمومی سازمان ملل در بستری کاملاً متفاوت با سال‌های پیش ایراد شد. آمریکا در ۸ مه ۲۰۱۸ با امضای فرمانی رسماً از توافق هسته‌ای میان ایران و شش قدرت جهانی خارج شده و تحریم‌های

هسته‌ای ایران که براساس برجام تعلیق شده بود در حال بازگشت بود. این اقدام دولت ترامپ، نه تنها ایران را تحت فشار شدید قرار داد، بلکه نظام بین‌الملل را در یک دوقطبی آشکار میان طرفداران نظامی چندقطبی و مبتنی بر تعامل و چندجانبه‌گرایی در مقابل طرفداران نظامی تک‌قطبی، سلسله‌مراتبی، و مبتنی بر یکجانبه‌گرایی درگیر کرد. افزون‌براین، چند ساعت پیش از سخنرانی روحانی، ترامپ در مجمع عمومی سخنرانی کرده و طی آن سخنرانی، مواضع صریح و تندی درباره ایران نشان داده بود و این وضعیت، تأثیر آشکاری بر طبقه‌بندی موضوعی و نیز توزیع کنش‌های گفتاری در درون این موضوعات داشت.

در جدول و نمودار زیر تحلیل و توزیع کمی کنش‌های گفتار سخنرانی سال ۲۰۱۸ نمایش داده شده است. براساس الگوی کلی، بیشترین سهم به کنش‌های اخباری با ۵۵ درصد اختصاص دارد و به ترتیب کنش‌های تحریکی، التزامی، عاطفی، و اعلامی قرار می‌گیرند. کنش‌های التزامی، کنش‌های عاطفی، و کنش‌های اعلامی در این سخنرانی در مقایسه با سه سخنرانی دیگر در سطح نسبتاً بالاتری قرار داشتند. اگرچه تحلیل محتوا هدف این پژوهش نیست، اما اجمالاً می‌توان به تصویرسازی روحانی از ایران به‌عنوان یک بازیگر متعارف و متعهد به حقوق بین‌الملل و متقابلاً تصویرسازی از آمریکا به‌عنوان یک بازیگر نامتعارف و هنجارشکن اشاره کرد که به‌گونه‌ای گریزناپذیر ضرورت افزایش کنش‌های التزامی، اعلامی، و عاطفی را با خود به‌همراه دارد (لازم به توضیح است که درصد بالای کنش عاطفی در سخنرانی سال ۲۰۱۶ مربوط به بخش آرزوی پایانی بوده و در موضوعات اصلی سخنرانی لحاظ نشده است).

جدول شماره (۱۱). تحلیل کمی کنش گفتاری در سال ۲۰۱۸

نوع کنش	کنش اخباری/اظهاری	کنش ترغیبی/تحریکی	کنش التزامی/تعهدی	کنش اعلامی/ایجاد	کنش عاطفی/وصف‌الحالی
تعداد کلمات از ۲۱۱۵	۱۱۸۵	۳۹۶	۲۸۲	۱۰۸	۱۴۴
درصد	۵۶/۲	۱۸/۷	۱۳/۳	۵	۶/۸

نمودار شماره (۸). توزیع کمی کنش گفتاری در سال ۲۰۱۸

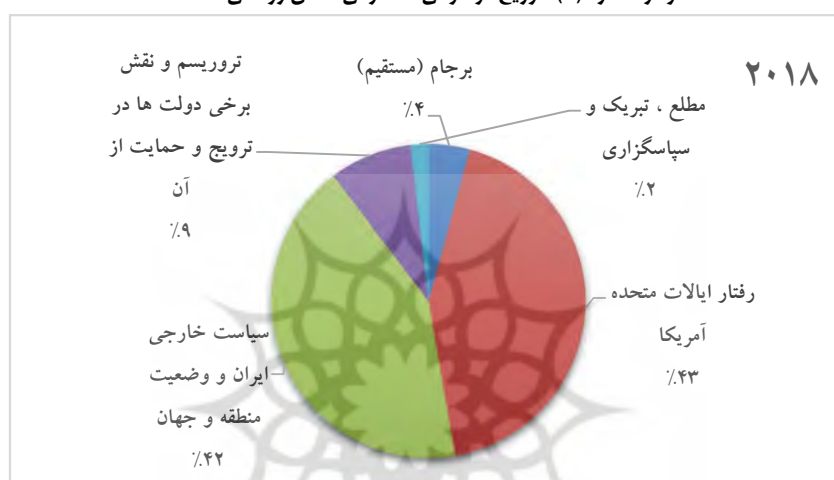


توزیع موضوعی سخنرانی سال ۲۰۱۸ تغییر آشکاری نسبت به سخنرانی‌های سه سال پیش داشته است. اگرچه موضوع‌های تکرارشونده در این سخنرانی مشابه سخنرانی‌های پیشین بوده‌اند، اما سهم برجام به‌عنوان پرتکرارترین موضوع در این سخنرانی به‌شدت کاهش یافته و از ۵۷ درصد در سال ۲۰۱۵ به ۴/۲ درصد در سال ۲۰۱۸ رسیده است. نکته مهم این است که اشاره غیرمستقیم به برجام، یعنی توجه به پیامدهای غیرسیاسی آن در این سخنرانی به صفر رسیده است. لازم به توضیح است که در این سخنرانی نیز برجام یکی از مفاهیم اصلی است، اما نسبت به موضوعات اصلی در جایگاهی ثانویه قرار می‌گیرد، یعنی در سخنرانی‌های پیشین، برجام اصالتاً و به‌طور مستقل، موضوع توجه بود، اما در این سخنرانی به‌عنوان تابعی از رفتار ایالات متحده در نظر گرفته شده است. مهم‌ترین موضوع که بیشترین سهم را در این سخنرانی داشته است، رفتار ایالات متحده آمریکا بوده و ۴۳ درصد سخنرانی انحصاراً به این موضوع اختصاص داشته و البته بر بقیه سخنرانی نیز سایه انداخته است. با توجه به کاهش سهم موضوع تروریسم و نیز موضوع سیاست خارجی ایران و وضعیت منطقه و جهان، می‌توان نتیجه گرفت که موضوع کانونی سخنرانی روحانی در سال ۲۰۱۸، رفتار ایالات متحده بوده است. توزیع موضوعی سخنرانی سال ۲۰۱۸ در جدول و نمودار زیر نمایش داده شده است.

جدول شماره (۱۲). توزیع موضوعی سخنرانی حسن روحانی ۲۰۱۸

موضوع	تعداد کلمات	درصد
برجام (مستقیم)	۹۰	۴/۲۵
رفتار ایالات متحده آمریکا	۹۱۰	۴۳
سیاست خارجی ایران و وضعیت منطقه و جهان	۸۹۶	۴۲/۳
تروریسم و نقش برخی دولت‌ها در ترویج و حمایت از آن	۱۸۰	۸/۵
مطلع، تبریک، و سپاسگزاری	۳۹	۱/۸

نمودار شماره (۹). توزیع موضوعی سخنرانی حسن روحانی ۲۰۱۸



همان‌گونه که پیشتر نیز گفته شد، پاره‌گفتارهای اخباری حسن روحانی در این سخنرانی‌ها به دلیل استفاده خاص از قیود، صفت‌ها، و تعریض‌ها بسیار به کنش‌های تحریکی و عاطفی نزدیک می‌شود، اما از آنجاکه در قالب‌های دستوری کنش‌های اخباری ارائه شده‌اند، در این مطالعه به‌عنوان کنش‌های اخباری طبقه‌بندی شده‌اند. مجموعه کنش‌های اخباری وی در این سخنرانی حول این تبیین‌ها سازماندهی شده‌اند: خودسری و بی‌توجهی آمریکا به نهادهای بین‌المللی؛ منفعت‌طلبی آمریکا با تکیه بر ناسیونالیسم و زیرپا گذاشتن مقررات بین‌المللی؛ مقابله با چندجانبه‌گرایی به‌عنوان نشانه‌ای از ضعف اندیشه؛ دعوت آمریکا از ایران برای گفت‌وگو درحالی‌که تعهدی به اصول حقوقی ندارد؛ تلاش دولت آمریکا برای براندازی جمهوری اسلامی؛ تعهد ایران به حقوق بین‌الملل و چندجانبه‌گرایی؛ برجام نشانه‌ی تعهد ایران به چندجانبه‌گرایی؛ دعوت آمریکا از دیگران برای قانون‌شکنی؛ تحریم، تروریسم اقتصادی، و مخمل روند تجارت جهانی؛ مقاومت ایران در مقابله با تحریم‌ها؛ رویکرد اقتدارگرایانه در سیاست خارجی آمریکا؛ اشاره به حمله

تروریستی در اهواز، نقش مستشاری ایران در سوریه منطبق با حقوق بین‌الملل؛ وضعیت جنگ یمن؛ بحران فلسطین؛ اقدام آمریکا در انتقال سفارت؛ کنوانسیون رژیم حقوقی دریای خزر؛ و اهمیت ایران در مسیر رسیدن به صلح جهانی.

کنش‌های تحریکی در این سخنرانی نیز حول باید و نبایدهایی مانند جلوگیری از شکل‌گیری باور امنیت ساختن به قیمت ناامنی دیگران، لزوم هرگونه گفت‌وگو در تداوم برجام و قطعنامه ۲۲۳۱، لزوم تعهدآور بودن برجام، لزوم جلوگیری سازمان ملل از عهدشکنی بین‌المللی آمریکا، الزام به عدم استفاده از زور در مذاکره و دعوت به مذاکره، ابتدای مذاکره بر برابری و تعهد به حقوق بین‌الملل، عدم تقید مذاکره به تشریفات، زیر سؤال بردن حمایت دولت‌ها از تروریسم، عدم مداخله خارجی و گفت‌وگوی داخلی به‌عنوان تنها راه‌حل بحران سوریه و یمن، اشغال توجیه‌ناپذیر فلسطین توسط اسرائیل، و توصیه برای دست برداشتن از تحریم ایران بوده‌اند. همچنین، کنش‌های التزامی این سخنرانی ناظر بر تعهد ایران به گفت‌وگو، دعوت از آمریکا برای بازگشت به برجام و دست برداشتن از تحریم، تعهد ایران به مقابله به‌مثل به‌موازات تعهد به صلح و دموکراسی و مبارزه با تروریسم، اعلام آمادگی برای حل بحران یمن بدون مداخله خارجی، تعهد به گسترش روابط با همسایگان به‌عنوان اولویت سیاست خارجی ایران، تعهد به حفظ امنیت خلیج فارس با مشارکت کشورهای منطقه، و تعهد ایران به صلح و پرهیز از جنگ بوده‌اند. کنش‌های اعلامی در این سخنرانی، اعلام نادرست و محکوم به شکست بودن سیاست آمریکا در قبال ایران، و اعلام اینکه سیاست و امنیت بین‌الملل بازیچه آمریکا نیست و هر گفت‌وگویی از آنجایی آغاز می‌شود که پیمان نقض شده است را دربر می‌گیرند. گفتنی است، اگرچه مصداق دوم در کنش اعلامی ماهیتاً از جنس کنش تحریکی و تعیین‌کننده باید و نبایدها است، اما چون حسن روحانی جمله را با عبارت «به‌صراحت اعلام می‌کنم» آغاز کرده است، کنش تحریکی به کنش اعلامی تغییر ماهیت داده و گویی این الزامی است که به‌واسطه گفتار حسن روحانی ایجاد می‌شود. افزون‌بر دعای ابتدایی و تبریک به رئیس مجمع و سپاسگزاری پایانی، کنش‌های عاطفی این سخنرانی حول ابراز خرسندی از واکنش جامعه بین‌الملل به خروج آمریکا از برجام، قدردانی از تلاش‌های اتحادیه اروپا و چین و روسیه، پیش‌بینی برآمدن خوشه‌های خشم ملت‌ها در برابر زورگویی آمریکا، محکومیت اقدامات

تروریستی توسط ایران و استقبال از بیانیه محکم شورای امنیت در مورد حمله تروریستی اهواز، و ابراز اطمینان از تقویت حسن همجواری در کشورهای حاشیه خزر شکل گرفته است.

سهم کنش‌های گفتاری در موضوعات سخنرانی سال ۲۰۱۸ در جدول شماره (۱۳) ارائه شده است. براساس رویه سخنرانی‌های پیشین، بیشترین سهم کنش‌های اخباری به موضوع برجام اختصاص داشته، هرچند گفتیم که سهم خود برجام از مجموع سخنرانی به گونه‌ای چشمگیر کاهش یافته است. بیشترین سهم از کنش‌های تحریکی و عاطفی البته به جز موضوع مطلع و تبریک که ماهیتاً عاطفی است - به موضوع تروریسم و حامیان آن تعلق گرفته است. در این دسته کنش اخباری ۲۵ درصد، کنش تحریکی ۵۸ درصد، و کنش عاطفی ۱۷ درصد بوده است. این تغییر ترکیب‌بندی در این موضوع تکرارشونده ناشی از آن بوده است که موضوع تروریسم در این سخنرانی به شدت متأثر از حمله تروریستی اهواز بوده و حسن روحانی در این سخنرانی با مقوله تروریسم نه به عنوان یک دغدغه مشترک، بلکه به عنوان مطالبه‌ای از دیگران برخورد کرده و عملکرد مخاطبان در این حوزه را مورد پرسش و تردید قرار داده است. همچنین، کنش‌های التزامی در موضوعات سیاست خارجی ایران و رفتار ایالات متحده، به نوعی نشانه‌ای است از تلاش روحانی برای تصویرسازی از ایران به عنوان بازیگری متعهد و مسئول در عرصه بین‌الملل که پذیرای تعهدات خود است.

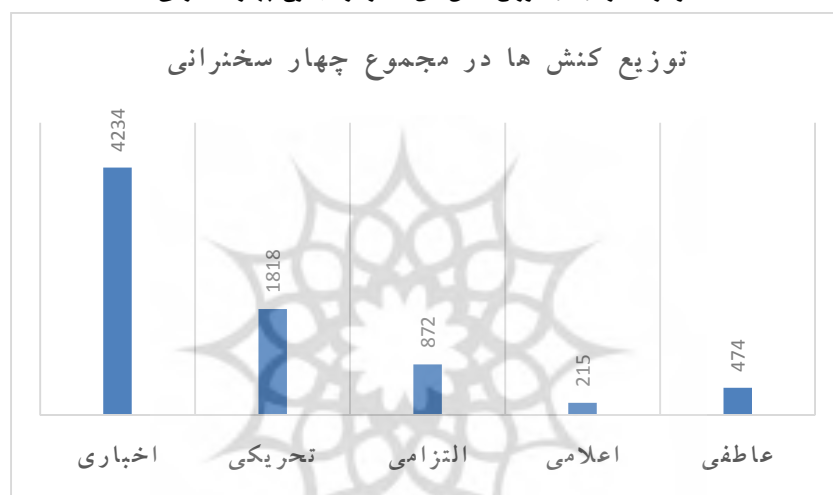
جدول شماره (۱۳). سهم کنش‌های گفتاری در موضوعات سخنرانی سال ۲۰۱۸

موضوع	برجام (مستقیم)	سیاست خارجی ایران و وضعیت منطقه و جهان	رفتار ایالات متحده آمریکا	تروریسم و نقش برخی دولت‌ها در ترویج و حمایت از آن	مطلع و تبریک
سهم گزاره‌ها	اخباری/اظهاری: ۷۰ درصد تحریکی/ترغیبی: ۳۰ درصد	اخباری/اظهاری: ۶۱/۵ درصد تحریکی/ترغیبی: ۱۲ درصد	اخباری/اظهاری: ۵۷ درصد تحریکی/ترغیبی: ۱۷/۵ درصد	اخباری/اظهاری: ۲۵ درصد تحریکی/ترغیبی: ۵۷/۸ درصد	اخباری/اظهاری: ۰ درصد تحریکی/ترغیبی: ۵/۱ درصد
	التزامی/تعهدی: ۰ درصد ایجادى/اعلامی: ۰ درصد عاطفی/وصف‌الحالی: ۰ درصد	التزامی/تعهدی: ۲۲ درصد ایجادى/اعلامی: ۰ درصد عاطفی/وصف‌الحالی: ۴/۵ درصد	التزامی/تعهدی: ۹/۶ درصد ایجادى/اعلامی: ۱۱/۳ درصد عاطفی/وصف‌الحالی: ۴/۶ درصد	التزامی/تعهدی: ۰ درصد ایجادى/اعلامی: ۰ درصد عاطفی/وصف‌الحالی: ۱۷/۲ درصد	التزامی/تعهدی: ۰ درصد ایجادى/اعلامی: ۰ درصد عاطفی/وصف‌الحالی: ۹۴/۹ درصد

نتیجه‌گیری

در این پژوهش، سخنرانی‌های حسن روحانی در مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۸ براساس نظریه کنش گفتار تحلیل شد. در مجموع، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بیشترین حجم از کنش‌ها به ترتیب متعلق بوده است به کنش‌های اخباری، کنش‌های تحریکی، کنش‌های التزامی، کنش‌های عاطفی و درنهایت کنش‌های اعلامی که در نمودار شماره (۱۰) نمایش داده شده است.

نمودار شماره (۱۰). توزیع کنش‌های گفتار در مجموع چهار سخنرانی



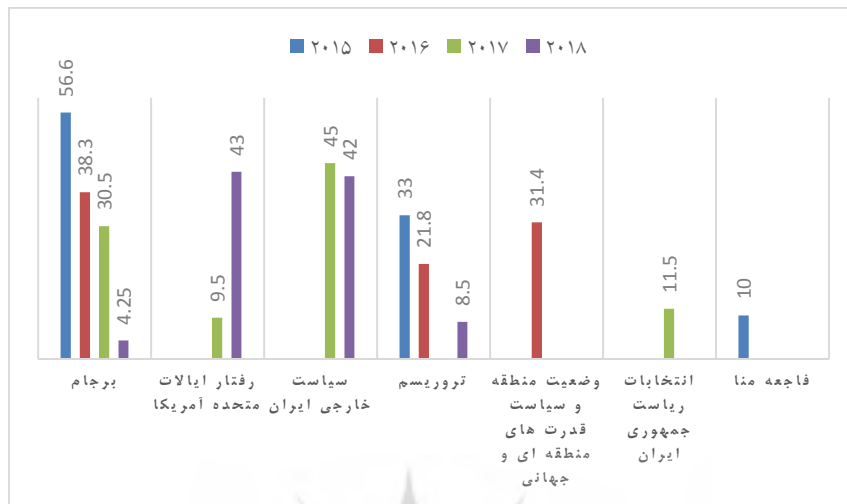
وی براساس یک الگوی کلی همواره سخنرانی را با کنش‌های عاطفی در قالب قرائت آیه شریفه، دعا، و تبریک شروع کرده و بلافاصله با کنش‌های اخباری ادامه داده است. همواره در میانه سخنرانی از کنش‌های تحریکی، التزامی، و اعلامی استفاده کرده و هیچ‌گاه سخنرانی را با این کنش‌ها آغاز نکرده است؛ وی همواره سخنرانی را با کنشی عاطفی به پایان برده است. همچنین، کنش‌های اخباری وی به دلیل استفاده از قیود، صفت‌ها، و تعریض‌ها، اگرچه در قالب دستوری اخباری صادر شده‌اند، اما از نظر محتوایی بسیار به کنش‌های تحریکی و عاطفی نزدیک بوده‌اند.

روحانی در تمام سخنرانی‌ها بیشتر از حد مجاز ۱۵ دقیقه صحبت کرده است، اما سخنرانی وی در سال ۲۰۱۶ به شکل معناداری از سایر سخنرانی‌ها کوتاه‌تر بوده

است. احتمالاً ابهام در موقعیت و دشواری پیش‌بینی محیط بین‌المللی در آن بستر زمانی، عاملی برای احتیاط بیشتر در اعلام مواضع و بسط سخنرانی بوده است، زیرا این کاهش، بیشتر در کنش‌های التزامی و اعلامی دیده شده و سهم کنش‌های اخباری، تحریکی، و عاطفی ثابت مانده یا بالا رفته است؛ به عبارت دیگر، حسن روحانی در فضای عدم اطمینان ترجیح داده است که تعهد کمتری بپذیرد.

مضامین چهار سخنرانی، شامل موضوعات تکرارشونده و برخی موضوعات اختصاصی و وابسته به شرایط بوده‌اند. مهم‌ترین موارد تکرارشونده عبارت بودند از: برجام، سیاست خارجی ایران، وضعیت منطقه و سیاست قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی، تروریسم، و رفتار ایالات متحده؛ موضوعات اختصاصی نیز عبارت بودند از: دوازدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری و فاجعه منا. البته برخی موضوع‌های خاص نیز ذیل موضوع‌های تکرارشونده قرار گرفته‌اند، از جمله موضوع حمله تروریستی اهواز که ذیل موضوع تروریسم قرار گرفت و از مواضع کلی روحانی در مورد مقوله تروریسم قابل تفکیک نبود. همچنین، موضوع رفتار ایالات متحده که در سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶، یعنی دوران ریاست جمهوری باراک اوباما، در قالبی بسیار محدود، پراکنده، و به شکل تعریض در سخنرانی‌ها قابل پیگیری است، در سال ۲۰۱۷، در زمان روی کار آمدن دولت جمهوری خواه ترامپ، به یک موضوع منسجم و صریح و در سال ۲۰۱۸ به موضوع اصلی و کانونی سخنرانی روحانی تبدیل شد که سایر موضوع‌ها را زیر سایه خود قرار داد. موضوعات مربوط به سیاست خارجی ایران، تروریسم، و مسائل منطقه‌ای، حضور کمابیش کم‌نوسانی در این چهار سخنرانی دارند. همچنین، به تدریج از سهم برجام که موضوع اصلی در سال ۲۰۱۵ است کاسته شده و جای خود را به موضوع رفتار ایالات متحده در سال ۲۰۱۸ می‌دهد. برجستگی موضوع رفتار ایالات متحده و متقابلاً موضوع سیاست خارجی ایران، در سخنرانی سال ۲۰۱۸ به کاهش معنادار سهم سایر موضوع‌ها و به‌طور مشخص، موضوع برجام انجامیده است. در نمودار شماره (۱۱) نوسان سهم موضوعات مطرح‌شده در خلال چهار سخنرانی نشان داده شده است.

نمودار شماره (۱۱). توزیع موضوعی سخنرانی‌ها در سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۸ (به درصد)



همچنین، این پژوهش نشان می‌دهد، روحانی هنگام اشاره به موضوعاتی مانند انتخابات ریاست جمهوری ایران یا فرایند رسیدن به برجام و پیامدهای سیاسی، امنیتی، و اقتصادی آن برای ایران و جهان، بیشتر از کنش‌های اخباری که قابلیت اعتبارسنجی و صدق و کذب‌پذیری دارند استفاده کرده است، اما در مورد موضوعاتی مانند فاجعه منا، حمایت ائتلاف عربی از تروریسم در منطقه، یا حمله تروریستی به اهواز، کمترین استفاده از کنش‌های اخباری و بیشترین استفاده از کنش‌های تحریکی و عاطفی صورت گرفته است.

در مجموع، این پژوهش تلاشی برای کاربست سیاسی نظریه کنش گفتاری سرل بود تا ظرفیت‌های این نظریه در تحلیل سیاسی زبان را بیازماید. بخش عمده استفاده‌ای که تاکنون از این نظریه در تحلیل‌های سیاسی شده است، بسیار به تحلیل‌های مکانیکی زبانی شبیه بوده‌اند که در عمل، دستاوردی برای تحلیل سیاسی نداشته‌اند. احتمالاً این شیوه مقایسه‌ای و ابداعی که تلاش می‌کند تحلیل کنش گفتار را در پیوند با زمینه‌مندی کنش و از طریق ارزیابی کمی مدنظر قرار دهد، بتواند توسط سایر هم‌قطاران در سایر نمونه‌ها به کار گرفته شده و شکلی از دانش انباشتی در این شاخه مطالعاتی را امکان‌پذیر کند.

همچنین، تحلیل کنش گفتاری متون سخنرانی رهبران، می‌تواند مبنایی برای

تدوین و نگارش دقیق و مؤثرتر سخنرانی‌های ایشان باشد. شاید گروه‌های کارشناسی‌ای که مسئولیت تدوین چنین سخنرانی‌هایی را به‌عهده دارند، بیشتر متوجه محتوای بیان و کمتر دغدغه‌مند قالب‌های بیانی باشند؛ درحالی‌که از منظر نظریه کنش‌گفتار، میان قالب بیان و محتوای معنایی بیان، پیوند وثیقی برقرار است. اگرچه گزاره‌های غیراخباری، صدق و کذب‌ناپذیر هستند، اما اعتبارشان با تام و متناسب بودن قابل‌ارزیابی است. حتی اگر این گزاره‌ها، موضوع تحلیل کنش‌گفتاری قرار نگیرند، در ناخودآگاه ذهن مخاطب براساس معیار تناسب و تمامیت ارزیابی می‌شوند. انتخاب درست قالب بیان با توجه به زمینه آن، می‌تواند به تقویت معنای بیان در ذهن مخاطب بینجامد و در مقابل، استفاده نامتناسب از قالب‌های بیان چه‌بسا نتواند نیت‌گوینده را در ذهن مخاطب مخدوش کند. به‌عبارت دیگر، کنش‌گفتار که با فعل «بیانی» آغاز می‌شود، جایی تکمیل می‌شود که فعل «در بیانی» به تأثیر مطلوبی در فعل «بابیانی» بینجامد و این تأثیر مطلوب، نتیجه مستقیم کاربرد درست قالب‌های بیانی و نیز توجه به ظرافت‌های آن است. نظریه کنش‌گفتار به ما می‌آموزد که چگونه می‌توانیم گزاره‌ای تعهدی را در قالبی اخباری بیان کنیم تا از پیامدهای صریح مسئولیت آن در امان بمانیم یا با استفاده از گزاره‌ای ایجادی، مشروعیت یک تفوق سیاسی را برای خود در ذهن مخاطب خلق کنیم. سیاست، عرصه واقعیت‌های غیرمادی و زبان، بنیاد تمام واقعیت‌های غیرمادی است. نظریه کنش‌گفتار به ما می‌آموزد در خردترین سطوح، چگونه می‌توان یک واقعیت سیاسی را خلق کرد یا واقعیت‌های سیاسی را بی‌اعتبار ساخت، و با کاربرد زبان، به کنش سیاسی سامان داد.*

منابع

- اقبال، عباس؛ نجفی ایوکی، علی؛ نظری، راضیه (۱۳۹۶)، «تحلیل گفتمان در سروده‌های بایه «مصعب‌العبدی» و هائیه «ابوفراس الحمدانی» باتکیه بر نظریه کنش‌گفتار»، *زبان و ادبیات عربی*، شماره ۱۷.
- ایشانی، طاهره؛ دلیر، نیره (۱۳۹۵)، «تحلیل کنش‌گفتاری خطبه امام حسین(ع) در روز عاشورا»، *لسان‌مبین*، شماره ۲۵.
- ایشانی، طاهره؛ نعمتی قزوینی، معصومه (۱۳۹۳)، «تحلیل خطبه حضرت زینب(س) در کوفه براساس نظریه کنش‌گفتار»، *فصلنامه تخصصی مطالعات قرآن و حدیث سفینه*، سال دوازدهم، شماره ۴۵.
- پهلوان‌نژاد، محمدرضا؛ اصطهباناتی، لیدا (۱۳۸۷)، «بررسی کنش‌های گفتار در سخنرانی‌های رؤسای جمهور ایران و آمریکا شهریور ۱۳۸۵»، *پژوهش‌های زبان‌های خارجی*، سال ۵۱.
- جلالی، مریم؛ صادقی، معصومه (۱۳۹۵)، «کنش‌های گفتاری سرل و پیوند آن با جنسیت و جایگاه اجتماعی در گرشاسب‌نامه»، *جامعه‌شناسی تاریخی*، دوره هشتم، شماره ۱.
- حسینی معصوم، سیدمحمد؛ خاوری، فاطمه (۱۳۹۳)، «مقایسه کنش‌های گفتار در پیامک‌های فارسی زنان و مردان جوان براساس طبقه‌بندی سرل»، *زبان و زبان‌شناسی*، دوره دهم، شماره ۱۹.
- حسینی معصوم، سید محمد؛ رادمرد، عبدالله (۱۳۹۴)، «تأثیر بافت زمانی-مکانی بر تحلیل کنش‌گفتار؛ مقایسه فراوانی انواع کنش‌های گفتار در سوره‌های مکی و مدنی قرآن کریم»، *جستارهای زبانی*، شماره ۲۴.
- خزاعی، سارا؛ سلطان بیاد، مریم؛ قربان صباغ، محمودرضا (۱۳۹۵)، «تحلیل فمینیستی گفتمان و توازن قدرت در رمان شمال و جنوب، اثر الیزابت گاسکل، برپایه نظریه کنش‌های گفتاری جان سرل»، *مطالعات زبان و ترجمه*، شماره ۲۵.
- زرقانی، سید مهدی؛ اخلاقی، الهام (۱۳۹۱)، «تحلیل ژانر شطح براساس نظریه کنش‌گفتار»، *ادبیات عرفانی*، سال سوم، شماره ۶.
- سرل، جان (۱۳۸۵)، *افعال گفتاری*، ترجمه علی عبداللهی، قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ اول.
- صفوی، کوروش (۱۳۸۷)، *درآمدی بر معناشناسی*، چاپ ۳، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و هنر اسلامی.
- طباطبایی لطفی، سیدعبدالمجید؛ قاسمی، طاهره (۱۳۹۳)، «بررسی و طبقه‌بندی خطبه‌های نهج‌البلاغه از دیدگاه نظریه کنش‌گفتاری»، *سیاست‌معالیه*، سال دوم.

فضائلی، مریم؛ نگارش، محمد (۱۳۹۰)، «تحلیل خطبه پنجاه و یکم نهج البلاغه براساس طبقه‌بندی سرل از کنش‌های گفتاری»، علوم قرآن و حدیث، شماره ۸۶

قهرمانی، علی؛ تواضعی، رضا (۱۳۹۶)، «بررسی منظورشناختی افعال کنشی و قطعی در نهج البلاغه»، پژوهش‌های نهج البلاغه، شماره ۵۴

کانت، ایمانوئل (۱۳۶۷)، تمهیدات، ترجمه غلامعلی حداد عادل، تهران: نشر دانشگاهی.

مشیرزاده، حمیرا (۱۳۸۶)، تحول در نظریه‌های روابط بین‌الملل، تهران: انتشارات سمت.

مگی، برایان (۱۳۸۸)، سرگذشت فلسفه، ترجمه: مانی صالحی علامه، تهران: نشر آمه.

موسوی، سیده لیلا؛ نیری، هومن (۱۳۹۳)، «تحلیل سخنان حسن روحانی و باراک اوباما در مجمع عمومی سازمان ملل متحد و تأثیر آن بر روابط آتی ایران و آمریکا براساس نظریه کنش گفتار»، فصلنامه سیاست، سال اول، شماره چهارم.

میرهاشمی، سید مرتضی؛ قلی سارلی، ناصر؛ ارجمند اینالو، زرین تاج (۱۳۹۷)، «تحلیل مضمون‌های تعلیمی گلستان بر بنیاد نظریه کنش گفتار سرل»، پژوهش‌های ادبی، سال پانزدهم، شماره ۶۰.

ونت، الکساندر (۱۳۸۴)، نظریه اجتماعی سیاست بین‌الملل، ترجمه حمیرا مشیرزاده، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.

منابع الکترونیک

ابعاد حقوقی و بین‌المللی حمله به سفارت عربستان، خبرآنلاین: ۱۳۹۴/۱۰/۱۶، دسترسی: yon.ir/SkdkU

آمار نهایی جانباختگان فاجعه منا به تفکیک استان‌ها؛ تسنیم: ۱۳۹۴/۷/۹؛ دسترسی: yon.ir/g9oU8

در حاشیه سخنرانی دونالد ترامپ در سازمان ملل متحد؛ رادیو فردا: ۱۳۹۶/۶/۲۹، دسترسی: yon.ir/q7K2c

سخنرانی روحانی ۲۰۱۵؛ یوتیوب: ۲۸ سپتامبر ۲۰۱۵؛ دسترسی: yon.ir/GL2Du

سخنرانی روحانی ۲۰۱۶؛ یوتیوب: ۲۲ سپتامبر ۲۰۱۶؛ دسترسی: yon.ir/uWkVo

سخنرانی روحانی ۲۰۱۷؛ آپارات: ۱۳۹۶/۶/۲۹؛ دسترسی: yon.ir/3N59k

سخنرانی روحانی ۲۰۱۸؛ یوتیوب: ۲۵ سپتامبر ۲۰۱۸؛ دسترسی: yon.ir/ALoAT

گاهشمار برج‌جام، از اجرا تا اغما، بی‌بی‌سی: ۱۳۹۷/۸/۱۳؛ دسترسی: yon.ir/CmDO8

ملکیان، مصطفی (۱۳۹۶)، سخنرانی در رونمایی از کتاب «درباره حرف مفت»، هفتم بهمن ۱۳۹۶ در انجمن علوم سیاسی ایران، دسترسی: <https://t.me/mostafamalekian/4544>